

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра всесвітньої історії

Збірник матеріалів
Першої науково-практичної міжвузівської конференції
**„Слов’янські народи в історичному
процесі: генезис проблеми”**

(на основі школи „Історії слов’янських народів”)

Керівник – заслужений діяч науки і техніки України,
член-кореспондент Академії педагогічних і соціальних наук та
Міжнародної слов’янської академії, кандидат історичних наук,
ректор РДГУ, професор *Постоловський Руслан Михайлович*

5 грудня 2006 року

За науковою редакцією члена-кореспондента,
професора *Р.М.Постоловського*

УДК 32
ББК 66.0
П 16

Збірник матеріалів Першої науково-практичної міжвузівської конференції „Слов’янські народи в історичному процесі: генезис проблеми”. – Рівне: РДГУ, 2007. – 153 с.

Редакційна колегія:

Постоловський Р.М. - голова, кандидат історичних наук, професор,
член-кореспондент Міжнародної Слов’янської
академії наук, ректор РДГУ

Савчук П.О. - заступник голови, кандидат історичних наук,
Гон М.М. - відповідальний секретар, кандидат політи-
чних наук, доцент, докторант Київського
національного університету будівництва і
архітектури

Жилюк С.І. - доктор історичних наук, завідувач кафедри
політичних наук РДГУ

Шеретюк В.М. - доцент кафедри всесвітньої історії РДГУ
- кандидат історичних наук, декан історико-
соціологічного факультету

Рецензенти:

Савчук Б.О. - доктор історичних наук, професор, завідувач
кафедри Прикарпатського національного
педагогічного університету

Троян С.С. - доктор історичних наук, професор, завідувач
кафедри міжнародних відносин і
країнознавства РІС КСУ

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ
(протокол № 8 від 30 березня 2007 р.)

РІВНЕ – 2007

Та ж конференція переважною більшістю голосів своїх делегатів після певних побоювань підтримала Декларацію про новий статут підприємства, що передбачала створення на засадах робітничих рад із широкими повноваженнями. Таким чином, компартія загалом зберегла вирішальний вплив на профспілки, а останні, в свою чергу, взяли на себе частину відповідальності за проведення реформ.

Між тим, у робітничому середовищі проявлявся ряд інших, часто полярних тенденцій. З одного боку, спостерігалась активізація Чехословацької соціалістичної партії (ЧСС) на підприємствах і поява гасла "Профспілки – без комуністів!", з'явилася вимога легалізації страйку як методу відстоювання робітничих інтересів, почалось створення незалежних профспілок. З іншого – преса публікує ряд колективних звернень працівників великих підприємств, у яких йдеться про незгоду із новою політикою і висловлюються побоювання щодо долі соціалізму в країні. Водночас побоювання керівництва КПЧ втратити контроль над робітниками вилились у підтримку існування Народної міліції та заяви про те, що профспілки мають залишатися головною політичною опорою партії.

Визначною подією, що засвідчила трансформацію політичної свідомості робітників, стало створення робітничих комітетів на захист свободи слова, що у квітні-червні вимагали від влади прийняття Закону про пресу, який встановлював би відповідальність за спробу поновлення цензури.

Однак у липні-серпні робітниче середовище виявилось розшарованим у питанні подальшої долі комітетів. Поміркована частина робітників поповнює ряди інших громадських організацій чи ініціатив, радикальна – трансформує концепцію роботи комітетів у напрямі можливого створення опозиційної організації із політичними функціями.

В перспективі йшлося про необхідність перехоплення ініціативи щодо реформ у КПЧ з метою проведення

демократичних виборів і конституційних змін у напрямі забезпечення демократичних прав і свобод.

Перетворення робітничих комітетів на центри ненасильницького опору після 21 серпня 1968 року засвідчило масову участь робітників у загальнонаціональному русі і розв'язало дилему ціннісного вибору шляхом усвідомлення загальносоціальних інтересів як внутрішньогрупових.

Мельничук П.У.

1917 РІК НА ВОЛИНІ

Волинь – край лісів і боліт на 1917 рік – об'єднував 12 повітів. Вона займала перше місце за площею серед решти губерній України (67,3 кв.м.). Тут проживало 4241,8 тис. чол. 9 % населення проживали в містах і містечках, а 91 % – на селі. За національним складом українці становили 69,6%, євреї – 14,4%, поляки – 9 % , решта – 7 % .

Край не мав великої промисловості. В ньому нараховувалося 1213 різних промислових підприємств, на яких працювало 25519 робітників. А на залізницях – 1435 робітників і майстрів. Становище робітників було важким. Робочий день їх становив 14– 16 год., а на деяких підприємствах – 18 годин. Зарплата в них була на 35,4 % нижча середньої по Росії. Широко застосовувалася дитяча праця. Основним заняттям населення було сільське господарство. На селі панувало безземелля і малоземелля. Понад третини землі належало поміщикам, лише 45 % належало селянам. Культурний рівень населення був дуже низьким. В 1914 р. письменних на Волині налічувалося лише 3,4 %. Лише одна особа на 25 чоловік вчилася.

Панування політичного безправ'я і жорстокої поміщицько-капіталістичної експлуатації будило народні маси до боротьби. Каталізатором наростання боротьби мас була Перша світова війна. Вже в кінці 1916 р. – на поч.1917 р. посилено став розгортатися революційний рух на Волині. Після Лютневої революції маси прокинулися і потяглись до

політики. Весною 1917 р. поряд із виникненням органів Тимчасового уряду на Волині стали стихійно виникати Ради робітничих і солдатських, а згодом і селянських депутатів. Уже на літо 1917 р. їх нараховувалося 17. Ради виникли у Східній та Центральній частині губернії (Житомирі, Старокостянтиніві, Новоград-Волинську, Здолбунові, Дубно, Ровно, Луцьку, Сарнах і ін.). Поряд з Радами стали виникати і профспілки. Керівництво в Радах і профспілках переважно захопили помірковані соціалісти. Вплив у них більшовиків поки що був обмеженим. Таким чином і на Волині виникло двовладдя.

7 (20) березня 1917 р. в Києві виникла Українська Центральна Рада, а згодом її органи на місцях, зокрема Волинська Українська Рада, що складалася з українських есерів і соціалістів-федералістів і ін. Словом, в Україні з'явилася третя політична сила. Волинська Українська Рада (Підгірський) та ін. стали вірно служити Українській Центральній Раді і Тимчасовому Уряду.

Між цими політичними силами в Україні, в т.ч. Волині, протягом березня 1917 р. – квітня 1918 року розгорталася боротьба мас за владу. Ця боротьба УЦР спочатку велася стримано за автономію України, а з січня 1918 – за незалежність і самостійність власної держави.

Тим часом з весни 1917 р. по всій Україні став наростати революційний рух. Вийшовши з підпілля, різні політичні партії стали організовуватись у власні осередки і почали боротьбу за маси і владу. Так, протягом весни і літа почали відроджуватись більшовицькі осередки в Житомирі і Сарнах, Ізяславі і Дубно, Луцьку та ін. містах Волині. Вони повели рішучу боротьбу за маси і підготовку їх до взяття влади ними на місцях. Посилена допомогу їм подавали більшовики Південно-Західного фронту. Під їх керівництвом і розгорталася революційна боротьба робітників, селян і солдат. На осінь ц.р. ця боротьба переросла в революційну ситуацію. Це проявилось в участі волинян разом із солдатами Окремої та 11 армій Південно-Західного фронту в розгромі

Корніловського заклоту, більшовизація Рад у Коростені, Новоград-Волинську, Старокостянтиніві, Луцьку, в наростанні робітничого і селянського руху, у кризі верхів тощо.

Ця революційна ситуація в країні закінчилася перемогою в жовтні 1917 р. Петроградського Збройного повстання, яке 25 жовтня засудила УЦР. Це викликало певне невдоволення революційно настроєних робітників і селян Волині та солдат Південно-Західного фронту.

Після проголошення УЦР Третього універсалу і перших з'їздів Рад у Києві та Харкові у грудні 1917 р., в яких активну участь взяли волиняни В.Рикун, Н.Безуглий, І.Веримієнко, П.Середа, Ф.Шкуленко та ін., різко загострилася боротьба політичних сил за владу на Волині. Вона виразно стала перетворюватись у справжню громадянську війну. Боротьба охопила всю Волинь. В Житомирі і Рівному, в Здолбунові і Дубні відбувалася кривава боротьба за владу між двома політичними силами.

У цій кривавій для України ситуації УЦР в січні 1918 р. приймає свій Четвертий універсал. Україна стає самостійною. 27 січня 1918 р. вона підписує з країнами німецько-австрійського блоку договір, яким запрошує німців на Україну для допомоги, щоб відстояти свої надбання. 18 лютого 1918 р. розпочалася окупація України. Протягом 18 – 24 лютого ц.р. вся Волинь була окупована, а на кінець квітня – вся Україна. Це повернення УЦР у супроводі німецьких військ викликало у волинян переважно вороже або байдуже ставлення і супроводжувалося наростанням антиокупаційних виступів вже у лютому – квітня 1918 р.

28 квітня ц.р. окупанти, втративши надію одержати від УЦР продовольство, розганяють її у Києві. Ніхто – ні в столиці, ні в провінціях, в т.ч. на Волині – не став на захист УЦР. 29 квітня 1918 р. гетьманом України став ген. П.Скоропадський.

Таким чином, УЦР і УНР зазнали краху. Об'єктивною причиною цього була нерозвиненість українського

національного руху. На цей час ще не був завершений процес формування української нації. Національна ідея не змогла охопити широкі народні маси. В умовах війни, голоду і розрухи, робітники, селяни та солдати віддавали перевагу не національним проблемам, а лозунгам і діям, скерованих на вирішення соціально-економічних проблем. До того ж однією з причин була відсутність в УЦР адміністративно-управлінського апарату, відмова від регулярної армії, помилки українських політиків тактичного характеру, втрата довір'я УЦР з боку народних мас, збройний конфлікт із Радянською Росією і укладення фатального Брестського миру з країнами німецько-австрійського блоку.

Розгін УЦР став логічним наслідком її політичного банкрутства.

Слесаренко А.В.

СОЦІАЛІСТИЧНИЙ РУХ ЧЕХОСЛОВАЦЬКИХ ГРОМАДЯН – ОПОЗИЦІЙНЕ ПОЛІТИЧНЕ УГРУПОВАННЯ 1970-1973 РР.

Найчисельнішу складову антитоталітарного опозиційного руху в Чехословаччині 1968-1972 рр. утворювали колишні комуністи. Щоправда, вони не склали ні в організаційному, ні в ідеологічному плані об'єднану групу, по-різному реагуючи на нову внутрішньополітичну ситуацію.

Екскомуністи, які виступили з ініціативою створення опозиційного політичного угруповання, об'єдналися у Соціалістичний рух чехословацьких громадян (СРЧГ). Празьких членів угруповання очолили історик Я. Тесарж і колишній ректор Інституту політики при ЦК КПЧ, член Височанського ЦК партії М.Гюбл. Останній, підтримавши на квітневому (1969 р.) пленумі обрання Г.Гусака генеральним секретарем, згодом почав виступати проти режиму “нормалізації”. Упродовж 1970 р. М.Гюбл видав “Ситуаційну справу”, в якій, аналізуючи внутрішню і зовнішню

обстановку, піддав критиці політику КПЧ, а також співпрацював з нелегальним громадсько-політичним місячником “Факта. Пржіпомінкі. Удалості”. (“Fakta. Připomínky. Udalosti”). Брненську групу, яка іноді підписувалася як “Комуністи в опозиції”, репрезентували Я.Шабата, К.Чейка, А.Черни, К.Фрідріх, З.Пржікріл та А.Русек.

Організаційно СРЧГ сформувався у жовтні 1970 р. з оприлюдненням програмного документа угруповання – Маніфесту Соціалістичного руху чехословацьких громадян. З огляду на процес становлення опозиції та необхідність об'єднання широких верств суспільства була обрана форма руху.

Політична програма угруповання, викладена у Маніфесті СРЧГ, базувалася на “Програмі дій” і матеріалах ХІУ Височанського з'їзду КПЧ, які пропагували ідеї розбудови “соціалізму з людським обличчям”. Вихід з існуючої загальнодержавної кризи лідери руху вбачали у політичній боротьбі “за соціалізм, демократію, суверенітет Чехословаччини”. Одними з перших активісти СРЧГ виступили за дотримання громадянських прав людини в ЧССР, затверджених Загальною декларацією прав людини ООН. У галузі економіки вони вимагали створення механізму імплементації реальної колективної власності через структури рад трудящих. Своім пріоритетним завданням угруповання вважало відновлення почуттів добросусідства і братерства до СРСР, які у чехословацького населення змінилися з часу окупації до неприязні та ненависті. Єдиний вихід із цієї ситуації члени СРЧГ вбачали у відновленні державного суверенітету Чехословаччини. Не підтримуючи будь-яких проявів радикалізму, СРЧГ відмежувався від терористичних акцій і саботажу, висловився за політичні методи боротьби – самоорганізацію громадян, використання можливостей впливу на владу через існуючі громадські організації.

Програмний характер мала і “Заява Соціалістичного руху чехословацьких громадян до 21 серпня 1973 р.”,

Ворон Олена Петрівна – аспірантка кафедри всевітньої історії РДГУ
Волянук Володимир Олександрович – здобувач кафедри всевітньої історії РДГУ
Петлюк Ігор Васильович – аспірант кафедри всевітньої історії РДГУ
Гень Олег Федорович – аспірант кафедри всевітньої історії РДГУ
Бунечко Сергій Миколайович – здобувач кафедри всевітньої історії РДГУ
Долганов Петро Сергійович – магістр історико-соціологічного факультету РДГУ
Філіпчук Ігор Володимирович – викладач кафедри всевітньої історії РДГУ
Кукурудза Андрій Ростиславович – викладач кафедри всевітньої історії РДГУ
Постельжук Олександр – аспірант кафедри всевітньої історії РДГУ

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Постоловський Р.М. СЛОВ'ЯНОЗНАВСТВО В СИСТЕМІ ГУМАНІТАРНИХ ЗНАНЬ	5
Савчук П.О. ВІРОСПОВІДАННЯ ЧЕХІВ ДУБЕНСЬКОГО ПОВІТУ КІНЦЯ ХІХ СТОЛІТТЯ	7
Шеретюк В.М. ДИСИДЕНТСЬКЕ ПИТАННЯ В КОНТЕКСТІ ПЕРЕДУМОВ ПЕРШОГО ПОДІЛУ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ	10
Жилюк С.І. БОЛГАРСЬКЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.: ЕТНОКОНФЕСІЙНИЙ ФАКТОР ПРАВОСЛАВ'Я У ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ВИМІРІ	21
Давидюк Р.П. ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКО- ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН НА ВОЛИНІ У 30-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ	25
Постоловський Р.М. Цятко В.М. ЗАГАЛЬНИЙ ПОЛІТИЧНИЙ СТРАЙК 5-6 ЛИСТОПАДА 1923 РОКУ В ПОЛЬЩІ І ПОЛІТИКА ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ	31

Гон М.М.
ДИЛЕМИ ФОРМУВАННЯ
ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ В ПОЛЬЩІ
(1918-1939 pp.) 45

Сєверова О.В.
НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ
У ПРОГРАМАХ ДЕКАБРИСТІВ..... 48

Десятничук І.О.
РОБИТНИКИ: РОЗВ'ЯЗАННЯ ДИЛЕМИ
ВИБОРУ ВНУТРІШНЬОГРУПОВИХ/
ЗАГАЛЬНОСУСПІЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ
У КОНТЕКСТІ РЕФОРМ
„ПРАЗЬКОЇ ВЕСНИ” 1968 РОКУ 54

Мельничук П.У.
1917 РІК НА ВОЛИНІ 56

Слесаренко А.В.
СОЦІАЛІСТИЧНИЙ РУХ
ЧЕХОСЛОВАЦЬКИХ ГРОМАДЯН –
ОПОЗИЦІЙНЕ ПОЛІТИЧНЕ
УГРУПОВАННЯ
1970-1973 РР. 59

Терешко Ю.М.
ПІДРИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ
Ю. АНДРОПОВА І КДБ ССРС
У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ ПЕРІОДУ
ПРАЗЬКОЇ ВЕСНИ 1968 РОКУ
З МЕТОЮ ЛІКВІДАЦІЇ „СОЦІАЛІЗМУ
З ЛЮДСЬКИМ ОБЛИЧЧЯМ” 62

Мартинчук І.І.
ПРЕЗИДЕНТСЬКА ВЛАДА

В СЛОВАЧЧИНІ
В НОВІТНІЙ ПЕРІОД
(1993-2004 pp.) 77

Цятко В.М.
ДОВГЕ ЖИТТЯ І СМЕРТЬ ОДНОГО
КОМІНТЕРНІВСЬКОГО МІФУ
(ПРО ПОДІЇ В ПОЛЬЩІ 1923 p.) 81

Олексієвець Т.І.
ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ
СТРУКТУРИ СЕРЕДНЬОВІЧНИХ
ЧЕСЬКИХ МІСТ 96

Ворон О.П.
ПОЛЬСЬКА ТА
НІМЕЦЬКА НАЦМЕНШИНИ
У ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНОМУ
ЖИТТІ МІЖВОЄННОЇ
ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ 99

Волянюк В.О.
БОРОТЬБА ПІВДЕННИХ
І ЗАХІДНИХ СЛОВ'ЯН
ПРОТИ ГНІТУ ВЕЛИКИХ ІМПЕРІЙ
В ХІХ СТ. : МІЖНАРОДНА
ПОЗИЦІЯ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ 104

Петлюк І.В.
КРАХ ІЛЮЗІЙ
(НАЦІОНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
КОРОЛІВСТВА СЕРБІВ,
ХОРВАТІВ І СЛОВЕНЦІВ) 108

Гень О.Ф.
Т.Г. МАСАРИК І НОВА ЄВРОПА 111

Бунечко С.М. РЕЕМІГРАЦІЯ ПОЛЯКІВ У СТРАТЕГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ ПОЧАТКУ 1920-Х РОКІВ	122
Долганов П.С. РОЗБУДОВА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ: ВІЗІЇ ЕКОНОМІЧНОГО НАЦІОНАЛІЗМУ	125
Філіпчук І.В. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ ПОГЛЯД НА СПІВДРУЖНІСТЬ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ	138
Кукурудза А.Р. АВТОКЕФАЛІЯ ЯК ОЗНАКА ІДЕНТИФІКАЦІЇ СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ- ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	140
Постельжук О.П. РЕЛІГІЙНИЙ АСПЕКТ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВЗАЄМИН: ПОЗИЦІОНУВАННЯ КОНФОРМІСТСЬКИХ ПАРТІЙ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ 1918-1939 рр.	144
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	148
ЗМІСТ	150

Наукове видання

Збірник матеріалів

Першої науково-практичної міжвузівської конференції
**„Слов’янські народи в історичному процесі:
генезис проблеми”**

Випуск 1

Відповідальний за випуск – Шеретюк В.М.

Відповідальний редактор – Кревська Г.А.

Комп’ютерна верстка – Писарець С.М., Самсонюк В.Б.

Комп’ютерний макет – Самсонюк В.Б.

Збірник матеріалів Першої науково-практичної міжвузівської конференції „Слов’янські народи в історичному процесі: генезис проблеми”. – Рівне: РДГУ, 2007. – 153 с.

Підписано до друку 28.12.2007 р. Формат 60x84 1/16.

Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний.

Друк різнографічний. Умовн. друк. арк. 13,9.

Наклад 300 прим. Зам. № 44/1.

Адреса редакції:
кафедра всесвітньої історії,
Рівненський державний гуманітарний університет, вул. С.Бандери, 12, м. Рівне.

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
редакційно-видавничого відділу
Рівненського державного гуманітарного університету